

DRAGO JANČAR
TO NOČ SEM JO VIDEL
MODRIJAN 2010

Zadnji roman Draga Jančarja je že nekaj časa na seznamu najbolj prodajanih knjig. Dobra uvrstitev ni omenjena zato, ker bi bila kak kazalec kvalitete. Bolj gre za razveseljivo dejstvo, da se na indeksu dobre prodaje sploh znajde kakovostno literarno delo. Pisateljske večšine namreč Jančarju ne upajo odrekati niti njegovi najbolj goreči nasprotniki. Literarno-kritičskega konsenza torej ne bomo načenjali.

Čeravno knjiga ni več povsem sveža in je očitno našla pot do mnogih bralcev, kaže kratko nakazati njeno vsebino. Dogajanje ima časovno in tematsko težišče v drugi svetovni vojni. Roman je sestavljen iz petih pripovedi različnih ljudi, ki jih je v življenju zaznamovala glavna

junakinja knjige Veronika. Prvi pripovedovalec je jugoslovanski vojak, ki ga je ne preveč uspela romanca s poročeno Veroniko pahnila v nostalgичno pogrešanje. Sledi pripoved njene matere, ki razpreda svojo slabo povezano misel, v nedogled sedi pri oknu in čaka pogrešano hčer. Za njo nastopi zdravnik in pripadnik nemške vojske, ki se je znotraj vojaške službe v Sloveniji nekajkrat srečal z Veroniko in njeno privlačnostjo. Predzadnja nastopi dobra in zvesta služkinja Joži s posestva glavne junakinje. Vsi ti popisovalci dogodkov bralcu dvigajo napetost, ki jo z nasilno Veronikino smrtjo izpelje partizan Jeranek kot zadnji kronist. On posega v spomine že iz tranzicijskega časa.

Materija je torej vzeta iz najbolj boleče in nepredelane točke slovenske zgodovine. Zato seveda bralca, ki vidi čez golo štorijo, zanima, v katero zgodovinsko paradigmo sede. Ali je to še vedno prevladujoča boljše-viška zgodovina ali pa je "že" upoštevana zgodovina, ki skuša biti skladna z dejstvi. Avtorju je treba priznati, da zvečine ne podleaga splošno razširjenim mitom, sploh če upoštevamo, da je eden od pripovedovalcev partizan. Res se izogne mnogim ključnim "razlagalnim" momentom v smislu relativizacije uradne zgodovine, a se vendarle v romanu najde marsikaj, kar jo načenja. Oziroma bi jo lahko ... V čem je težava? "Težava"

je v tem, da ima roman sam na sebi prepričljivo neideološki pristop, da je pripoved zgrabljena v izrazito osebnem ključu in da bralca neubranljivo odnese vesolje človeškega doživljanja. Tako ni prostora za navijaštvo in knjiga v svojem zajemu brez ostanka stoji taka, kot je.

Pokaže pa na drug problem, na problem slovenskega konteksta. Osebnosti izpovedi nimajo predznaka. So veljavne, legitimne. A so tudi univerzalne. Delujejo znotraj poznanih konstelacij. V našem primeru torej kljub vsemu delujejo v skladu z vsenavzočo postsocialistično mentaliteto. Narativna moč in univerzalna človeška problematika v romanu tako prevladata nad zgodovino, da zaznavno ne razgrajujeta zgodovinskih laži. Najjasnejši dokaz za to trditev je v tem, da roman prebavlja tudi povprečni privrženci mitologije NOB. To je razvidno iz ocen romana, v katerih ni sledu o pogromu, ki bi ga brez dvoma spodbudil destilat, napravljen iz zgodovinskih prvin romana; zgodovinskih odstiranj kot da v romanu ni, osrednji zločin pa naj bi bil izjema (T. Partljič) in brez ideološkega predznaka.

To noč sem jo videl je torej roman za prihodnost, ko bo zgodovinski kontekst slovenskega bralca naposled umerjen po resnici, človeška tragika nekega časa pa bo tako uzrta brez ideoloških motenj.

Lenart Rihar